

At fortælle historien sammen

Om hvordan indsamling ændrede feltarbejdet

Af Cecil Marie Schou Pallesen

Hvad gør indsamling for det etnografiske feltarbejde? I denne artikel udforsker jeg, hvad det betød for mit feltarbejde blandt det indiske mindretal i Tanzania, at jeg ti år efter mit første besøg pludselig medbragte optageudstyr og bad mine informanter hjælpe mig med at indsamle genstande til en udstilling. Jeg argumenterer for, at dette metodiske skift gav en langt bedre mulighed for samskabelse.

Da jeg startede mit feltarbejde blandt folk med indisk baggrund i byen Moshi i det nordlige Tanzania i 2012 var det svært for mig overhovedet at finde nogen at tale med. Jeg så ingen indisk-udseende mennesker på gaden, og de, som sad bag disken i butikkerne, virkede ikke interesserede i at tale med mig. Der gik et par uger, før jeg kom i kontakt med en ældre mand, som introducerede mig til andre fra sit community, og langsomt fik flere tillid til mig. Det var dog især ældre mænd, som ville tale med mig, (kvinderne plejede at sige: "Du skal tale med min mand, han ved mere om det, du vil vide,") og de havde ofte en bestemt fortælling om inderne i Tanzania, som var svær for mig at komme ind bag. Det var en fortælling om indiske 'pionerer', som havde slået sig ned i og 'udviklet' Østafrika, og som efter de østafrikanske landes selvstændighed havde fået en rolle som syndebukke og var ofre for 'chikane'. Fortællingen var naturligvis ikke forkert, for det var sådan, de folk, jeg talte med, opfattede og anskuede historien, og sådan, de oplevede deres rolle i Tanzania i dag, men afrikanske tanzanianere fortalte den meget anderledes. Der var flere sandheder. Det frustrerede mig, at jeg ikke kunne forklare, at jeg var interesseret i at lære mere om hverdagslivet i hjemmet, følelsen af at høre til eller ikke høre til, oplevelsen af midlertidighed. Der var ingen umiddelbar resonans i disse temaer, og at overbevise folk om, at deltagerobservation var en meningsfuld metode, var en udfordring i sig selv: "Kan vi ikke bare lave et interview?"

Pushpa sagde: "Du skal tage et billede af det her fad. Her kan man se alle de krydderier, som er vigtigst for os."

De tanzanianske indere

De mennesker, jeg arbejder iblandt i Tanzania, er primært børn af forældre, som migrerede fra Gujarat i det vestlige Indien i starten af det 20. århundrede. De slog sig ned og havde planer om at blive: De startede forretninger og byggede huse, templer og skoler; de fik børn og investerede i deres nye liv i Østafrika. I tiden omkring Tanzanias selvstændighed blev indernes rolle i landet debatteret offentligt. De ejede mange virksomheder og var udlejere og blev af afrikanske tanzanianere opfattet som både magtfulde og illoyale; og præsident Julius Nyerere var bekymret for, om det ville føre til folkelig opstand, hvis inderne fortsat skulle sidde på så stor en del af landets kapital. I 1972 blev tusindvis af bygninger og virksomheder, primært indisk-ejede, nationaliseret, uafhængigt af om ejerne var tanzanianske eller britiske statsborgere. Nationaliseringerne, retorikken i den offentlige debat og Idi Amins udsmidning af indere fra Uganda gjorde, at mange tanzanianske indere følte sig utrygge og ikke kunne forestille sig en tryk fremtid i Tanzania. Derfor flyttede en stor del

af dem fra landet, primært til England. Af dem, som blev, har mange haft til opgave at kigge efter familiens nationaliserede ejendomme og forsøge at skaffe ejerskabet tilbage. Mange unge er i de seneste årtier flyttet til England, Canada eller USA for at uddanne sig og arbejde, og kun få vender tilbage. På den måde er de indiske communities i Moshi, som tæller en række forskellige religiøse grupper, under udvikling, og der er blandt de ældre en sentimental, nostalgisk stemning af, at alting var bedre engang, og at fremtiden ikke er i Tanzania. De har også en generel oplevelse af, at indere chikaneres af myndighederne, og at de ikke anerkendes og værdsættes. Derfor var det tøven og ængstelighed, jeg blev mødt med, da jeg begyndte mit feltarbejde. Det var sjældent, at jeg blev inviteret hjem til folk; oftest foretrak de at mødes med mig i deres butikker. Hjemmene var private, og kun få blev lukket ind. Jeg fik nogle gode venner, som også inviterede mig hjem, men det var hele tiden med en oplevelse af, at der var en dissonans mellem mit projekt og den historie, de tanzanianske indere gerne ville fortælle. Når jeg blev introduceret til nye mennesker, var det oftest med ordene: "Hun er kommet for at studere, hvordan vi kom, og hvordan vi udviklede Østafrika." Da jeg kom hjem og skulle skrive, var det sommetider med en følelse af svigt. Jeg skrev jo ikke den bog, mine indiske venner i Tanzania forventede. Jeg har aldrig følt, at jeg udleverede nogen, men jeg har omvendt heller aldrig følt, at jeg har skrevet noget, som ville gøre mine informanter specielt stolte. Det var jo mit projekt og mine analyser.

National Housing Corporation vedligeholder ikke de bygninger, som er i deres varetægt. På Himat og Pushpas hus skaller den lyserøde maling af.

Nye metoder

Jeg lavede ph.d.-faltarbejde i Tanzania i 2012, 2013, 2015 og 2016. Da jeg i 2022 vendte tilbage til Moshi, var det med det formål at samle ind til en udstilling på Moesgaard Museum med temaet hjemlighed. Udover at indsamle genstande skulle jeg også fotografere, optage lyd, filme og lave 360 graders filmoptagelser. Da jeg en eftermiddag i marts sad i spisestuen hos hr. og fru Shah, Himat og Pushpa, og skulle præsentere mit nye projekt, var jeg på ingen måde sikker på, om de ville være med, eller om de ville synes, det var en god idé. Jeg kendte dem efterhånden ret godt, og jeg vidste, at de gerne ville holde lav profil på grund af Himats lange og komplicerede kamp for at få ejerskabet over deres hus tilbage efter nationaliseringen i 1972. Men da jeg fortalte dem om udstillingen, som skal handle om oplevelsen af hjemlighed blandt migranter, flygtninge og nomader fire forskellige steder i verden, sagde de straks ja til at samarbejde. De kommende uger oplevede jeg, hvordan det konkrete formål med mit projekt gjorde det meget ligetil at tale sammen om både formål og proces og diskutere og finde løsninger i fællesskab. Himat og Pushpa har aldrig spurgt til mine akademiske udgivelser, men de begyndte hurtigt at tale om, at de måske kunne komme til Danmark og se udstillingen på museet.

Hr. og fru Shah

Himat og Pushpa er begge født i Moshi. De er medlemmer af den indiske religion jainisme, og de er en del af det jainistiske fællesskab i Moshi, som i starten af 1960erne talte omkring 500 mennesker, men i dag blot har cirka 60 medlemmer. Langt de fleste er rejst til London i løbet af de sidste 50 år. Himat og Pushpa bor i et hus på den trafikerede vej, som skærer sig gennem det centrale Moshi. Huset er bygget af Himats mor i 1954 og huser hans butik i stueetagen samt lejligheden, hvor de bor, på første sal. Ligesom mange andre

huse i Moshis centrum er huset nationaliseret og dermed administreret af National Housing Corporation, som har malet det lyserødt. I baggården dyrker Pushpa gurkemejeplanter i gamle malingbøtter. Lejlighedens hjerte er spisestuen med det store spisebord. Her indtages alle de måltider, som Pushpa bruger en stor del af sin tid på at forberede. Parrets datter bor i Leicester med sin søn, hvis britiske far hun er skilt fra. Deres ældste søn bor i Dar es Salaam med sin kone; deres søn bor i London. Den yngste søn, Divyesh, blev for 10 år siden gift med en kvinde fra Indien, Shilpa, som

Himat og Pushpa under morgen-pooja i det jainistiske tempel.

han havde mødt online. De to bor nu i Moshi i Pushpa og Himats andet hus og driver familiens lædervirksomhed; hver dag klokken 12 kommer de hjem til Pushpa og Himat og spiser frokost. Himat passer butikken fra morgen til aften med en pause midt på dagen, hvor han får frokost og en lur. Han og Pushpa står tidligt op hver dag: De vasker sig, drikker te og tager rent tøj på, inden de kører til templet i udkanten af byen og laver morgen-*pooja*. De er de eneste, som kommer i templet om morgenen. Et par andre medlemmer af det jainistiske fællesskab er ansvarlige for aften-*pooja*. Pushpa bruger det meste af sin dag i lejligheden, hvor hun laver mad, syr, læser og ser indiske *soaps* i fjernsynet.

Himat og Pushpa mangler ikke noget. De har penge på kontoen, ejer et hus i et populært område af Moshi og har et godt netværk. De har rejst i hele verden. Det samme er tilfældet for mange andre af de tanzanianske indere, jeg har arbejdet med. De har oftest en god økonomi og er både gode til at investere og spare op, og de har transnational mobilitet, fordi de har forskellige statsborgerskaber i familien. På den måde har forskellen i ressourcer eller mobilitet ikke været en faktor, som har gjort mig til den magtfulde i relationen, hvilket ellers ofte kan være tilfældet for danske antropologer på feltarbejde i Tanzania. Jeg har nærmere følt, at jeg har 'studeret opad', som Laura Nader beskriver det i essayet *Up the Anthropologist: Perspectives Gained from Studying Up* fra 1972. Mit feltarbejde har altid været på mine informanternes præmisser: Feltarbejdet har fundet sted, når de har haft tid og lyst til at snakke med mig. Mange har haft travlt med arbejde, andre har været lidt ligeglade med mig, og jeg har måttet vente, til de var klar. Til gengæld har jeg som forsker magten til at fortælle de tanzanianske inderes historie.

Det er et stort og skræmmende ansvar, og det har pint mig, at jeg ikke altid følte, at vi fortalte historien sammen, dem og mig. Min fortælling var akademisk og analytisk, og mit ønske om samarbejde og samskabelse virkede helt utopisk.

Med udgangspunkt i tingene

Under mit indsamlingsprojekt var især Himats ønske om at fortælle historien om inderne, som var blevet svigtet af den tanzanianske stat, presserende. Det var naturligvis en vigtig del af fortællingen om, hvad hjemlighed er for ham og Pushpa. Men jeg oplevede også, at begge deres fortællinger tog nye udgangspunkter i det mere konkrete og håndgribelige. Amiria Henare, Sari Wastell og Martin Holbraad skriver i introduktionen til deres banebrydende bog *Thinking Through Things* fra 2007, at vi skaber genstandene, når vi ser dem, og derfor er det at tage udgangspunkt i ting og de måder, hvorpå mennesker tillægger dem mening, en metode, som kan hjælpe antropologen med at få øje på nye perspektiver og forståelser. At kuratere en udstilling sammen med Himat og Pushpa blev en måde for mig at komme tættere på *tingene* og deres betydninger og en måde at invitere til medejerskab i denne proces. Jeg kom med rammen: udstillingen som medium, hjemlighed som tema og antropologien som det faglige udgangspunkt. Himat og Pushpa var både samtalepartnere, eksperter og med-kuratorer. Pushpa fandt hver dag ting frem, som jeg skulle se: religiøse bøger, hun gerne ville fortælle mig om, madvarer, jeg skulle lære at kende, køkkenredskaber og pyntegenstande. Hun foreslog, at jeg filmede hende, når hun brugte den stenkvarn, hendes mor havde haft med fra Indien, til at male lin-

semel. Hun fortalte mig, hvorfor hun altid maler melet selv: På den måde sikrer hun sig, at melet er af den bedste kvalitet, så der hverken kommer *dudus*, insekter, eller skidt ind i huset. Jeg foreslog, at jeg i udstillingen lavede hylder med krydderier, linser, bønner og mel. Det er ikke muligt at gengive Pushpas viktualierum 1:1, men måske kan publikum få en fornemmelse af sanseligheden i teksturerne, duftene og farverne. Pushpa sendte mig af sted med sin svigerdatter Shilpa ned på krydderimarkedet et par hundrede meter fra lejligheden. Shilpa har lært af sin svigermor at se forskel på gode og dårlige råvarer; hun har lært, hvordan de skal dufte og føles, og hun har lært alle krydderiernes navne på Kiswahili. Vi købte baobab-kerner, grønne linser, hel kanel, nelliker, kardemommekapsler, gule bønner og tørret sukkerrørssaft. Da vi kom hjem, havde Pushpa fundet glas frem, som vi kunne putte varerne i. Hun var dog ikke imponeret over vores evner til at udvælge de bedste varer: baobab-kernerne var ikke hvide nok, hun var overbevist om, at der var *dudus* i. Hun spredte dem ud i en balje, og der gik få sekunder, før hun havde identificeret det første lille insekt. "Se! Det her er ikke godt. De bliver dårlige i løbet af kort tid. Shilpa, du skulle have taget hende med til den butik, hvor vi plejer at købe baobab-kerner. Disse er alt for ringe!" Kernerne blev hurtigt pakket ned; de skulle ikke være i huset.

At lytte på nye måder

I mine tidligere feltarbejder har jeg primært haft opmærksomhed på de mennesker, jeg besøgte og talte med. Jeg har naturligvis orienteret mig i omgivelserne, men aldrig så detaljeret som nu. Mit indsamlingsprojekt gjorde det naturligt både for de mennesker, jeg samarbejder med, og for mig, at

jeg for eksempel satte mig på gulvet i stuen og optog lyden i rummet. At lytte til lydene i høretelefoner gjorde det ekstremt tydeligt, hvilket lydlandskab som prægede lejligheden: den konstante støj fra bilerne på gaden nedenfor, kliklydende fra gaskomfuret, som tændtes, køleskabets brummen, stueuret, som spillede melodien, som Big Ben i London også spiller. At filme en dør over lang tid fik mig til at se, hvilken rolle vinden spiller i hjemmet: Der er altid noget, som blafrer. Dét, som er uden for huset, trænger sig konstant på, og kroppen mærker det. For Pushpa og Himat var lydene en daglig påmindelse om, hvordan byen havde ændret sig fra fredelig til kaotisk. De talte ofte om, hvordan byen var, da de var unge. Dengang der primært boede indere i *downtown*, og man kunne holde picnic på græsset i Clock Tower-rundkørslen om søndagen. Nu var rundkørslen på ingen måde et sted, de to ville bevæge sig hen som fodgængere, det var alt for farligt. Knallerter, motorcykler, biler, busser og lastvogne var i konstant bevægelse ind og ud af rundkørslen, som forbinder Moshis centrum med forstæderne. Samtidig med at trafikstøjen i lejligheden frustrerede Himat og Pushpa, var de nødt til at have vinduerne åbne, fordi der var blevet så varmt. Da de var unge, kunne kvinderne gå i sari og var sommetider nødt til at bruge strikkede sweatre i de kølige måneder. I dag er det alt for varmt at gå i sari i Moshi, og de sweatre, Pushpa strikkede i 1960erne og 1970erne, og som hun viste mig i sit skab, får hun aldrig brugt. Lejlighedens lyde og vinden fra vinduer og ventilatorer var katalysatorer for den nostalgi og ængstelighed, som ofte føltes som en grundstemning hos Himat og Pushpa. Lydbølger og luft fik på den måde bestemte betydninger i hjemmet og for *hjemligheden*. Selvom Himat og Pushpa ønskede et hjem med fred og ro,

Pushpa, Himat og
deres to ældste
børn i 1970'erne, da
Pushpa stadig gik
med sari.

hvor de kunne holde omverdenen lidt på afstand, så trængte realiteterne udefra sig hele tiden på.

For Himat var mit projekt en mulighed for at fortælle sin historie om huset, der blev nationaliseret. Han fandt dokumenter frem, som han bad mig fotografere: sin fars opholdstilladelse, kvitteringer for sine indbetalinger til TANU (Tanganyika African National Union) fra årene op til landets selvstændighed, billeder af sine møder med tanzanianske politikere og artikler fra internationale tidsskrifter, hvor familiens virksomhed nævnes. Han viste mig, hvordan malingen på huset skaller af, fordi National Housing Corporation ikke vedligeholder deres bygninger. Det piner ham. Jeg filmede et interview med ham, hvor jeg bad ham fortælle om husets historie og betydning. "Det vigtigste," sagde han grådkvalt, "er at få ejerskabet tilbage, inden jeg dør, så mine børn ikke også skal bruge energi på at kæmpe med myndighederne." For Himat er huset ikke blot hans og Pushpas hjem, det er også både hele familiens ære og manifestationen af et traume. På den

måde er hans hjem ikke altid et trygt og ukompliceret sted. Det er en bygning omgærdet af konflikt og arnestedet til en række følelser forbundet til uretfærdighed, frygt, vrede og utryghed. Samtidig er det hans mors hus, som er fyldt med minder, arvestykker, fotografier og traditioner. Himat elsker at lægge sig på sengen efter frokost og hvile sig en halv time. Han elsker at sidde i stuen og spille kort med Pushpa, aften efter aften. Hun banker ham, men han lever med det, for han ved godt, hun er den bedste til dét spil.

At være på samme hold

Indsamling af genstande, fotografier og film kan ikke lade sig gøre uden at have sine informanter 'med på holdet'. Man kan sagtens lave et interview eller observere, uden at projektet bliver andet end ens eget, men det bliver straks mere krævende – og potentielt intimiderende – for folk, hvis man begynder at filme eller indsamle ting. Jeg havde en klar oplevelse af, at feltarbejdet blev mere *grounded*, fordi det i

højere grad end mine tidligere feltarbejder var forankret i de fysiske omgivelser, som livet for mine informanter udspiller sig i. Vi skulle *sammen* fortælle en historie, og på grund af det konkrete produkt var det muligt at tale om, *hvordan* historien skulle fortælles. Produktet får på den måde flere stemmer.

En dag filmede jeg Pushpa, mens hun lavede en *sweet dish*, som er hendes livret. Hun rørte i gryden til den havde den rigtige konsistens og fortalte undervejs, hvad hun gjorde. Så tog hun en teske og smagte på retten: “Mmnh.... Perfect!” sagde hun med strålende øjne og et tilfreds udtryk. Jeg har set klippet igen og igen, for jeg elsker, hvordan Pushpa tager styringen og først præsenterer sin måde at arbejde på og derefter vurderer sin indsats. Perfekt! Hun var stolt og helt bevidst om, at der ville være et publikum på den anden side. Mary Hutchinton skriver i sit kapitel “Shared Authority”. Collaboration, Curatorial Voice, and Exhibition Design in Canberra, Australia i bogen *Museums and Communities: Curators, Collections and Collaboration* fra 2013, at den ‘delte autoritet’, som et samarbejde mellem forsker og ‘fortæller’ fordrer, skaber et rum, i hvilket engagementet går på tværs af baggrunde, viden og perspektiver, og skaber nye forbindelser mellem disse. Hvor jeg tidligere har haft en klar oplevelse af, at det var mig som antropolog, der drev projektet og processerne, lod jeg mig nu i højere grad drive af det fælles arbejde. Jeg holdt styr på optagelserne, jeg stillede spørgsmål og lyttede, samtidig med at jeg lod Himat og Pushpa føre mig. Nu, i modsætning til tidligere, var rammen og formålet langt klarere for dem, og det var muligt for dem at engagere sig i processen. Samarbejdet gav både plads til antropologen og til de mennesker, jeg som antropolog gerne vil lære

om og fra. Jeg inddrog mine analytiske pointer i arbejdet og lod dem udvikle sig i samspillet med Himat og Pushpa. Jeg foreslog eksempelvis, at der skulle være døre i udstillingen. Jeg har siden mit første feltarbejde bemærket, at de tanzanianske indere har dobbeltdøre: én af træ og én med metalgitter. Sommetider er det en lang proces at åbne døren, hvis nogen banker på, for først skal man finde nøglen til den inderste dør, dernæst til mindst én hængelås på gitterdøren. Dørene spiller en vigtig rolle i at skabe tryghed i hjemmet og holde omverdenen på afstand. Samtidig taler mange tanzanianske indere om at leve med “to fødder” og at have “en fod i døren”. Dette betyder, at man gennem statsborgerskaber og transnationale forbindelser sikrer sig, så det er muligt at forlade Tanzania, hvis det skulle blive nødvendigt. Døren har på den måde også en symbolsk betydning. Jeg talte med Pushpa og Shilpa om dette, og de kunne godt lide ideen. Dagen efter kom Shilpa med en gammel kagedåse fyldt med glasperler, som jeg kunne bruge til at genskabe den perleranke, som Pushpas mor har lavet, og som hænger over Pushpas og Himats dør. Analyse, genstande, håndværk og indsamling flettede sig således fint sammen i døråbningen.

Tilgængelighed

Der er ingen tvivl om, at mit feltarbejdes præmisser ændredes, da jeg begyndte at indsamle til en konkret udstilling. Der er heller ingen tvivl om, at mit ønske om samskabelse, flerstemmighed og “delt autoritet” blev langt mere realistisk, da processen og produktet for feltarbejdet blev mere håndgribeligt for de mennesker, jeg arbejder med. Men det er stadig problematisk, at udstillingen skal stå i Aarhus, 10.000 kilometer fra Moshi. Ideen er

dog, at vi med vores digitale samlinger af videoer, fotografier, lydoptagelser og 360 graders film kan tilgængeliggøre dele af udstillingen online. Med en smartphone og en app vil Pushpa og Himat og deres familie kunne træde ind i deres eget og andres hjem og med virtual reality-teknologi kigge sig omkring og måske lægge mærke til nye detaljer. Genstandene, vi indsamlede, er nu i Aarhus, og de kommer i montrer og på hylder i udstillingsrummet. Mit håb er, at de sammen med det visuelle og auditive materiale vil tale med flere stemmer: min, Himats, Pushpas og vores samarbejdes stemme. Mit blik udefra, Himats og Pushpas erfaringer indefra og udvekslingen i vores relation.

Alle fotos er taget af forfatteren i marts 2022.

Forslag til videre læsning

Henare, Amiria, Sari Wastell og Martin Holbraad (red.). *Thinking Through Things. Theorizing Artefacts Ethnographically*. Routledge. London og New York 2006.

Golding, Viv og Wayne Modest (red.). *Museums and Communities: Curators, Collections and Collaboration*. Bloomsbury Publishing. London 2013.

Bille, Mikkel og Tim Flohr Sørensen. *Materialitet. En indføring i kultur, identitet og teknologi*. Samfundslitteratur. Frederiksberg 2012.

Om forfatteren

Cecil Marie Schou Pallesen har en ph.d. fra Antropologi, Aarhus Universitet. Hun er museumsinspektør og post.doc. på Etnografisk Afdeling, Moesgaard Museum, i projektet *Hjemlighedens Materialitet blandt Mobile Grupper* støttet af Veluxfondens Museumssatsning, og post.doc. på Religionsvidenskab, Aarhus Universitet, i projektet *Constructing the Ocean: Indian Ocean Infrastructures and Thick Transregionalism*.